

ЈЕЛЕНА Ђ. МАРИЋЕВИЋ БАЛАЋ¹

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ОДСЕК ЗА СРПСКУ КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК

ЗБИРКА „СВИЊА ЈЕ ОДЛИЧАН ПЛИВАЧ” (1971) МИРОЉУБА ТОДОРОВИЋА У СВЕТЛУ СРПСКО-ПОЉСКИХ ВЕЗА

САЖЕТАК. У уводном делу рада истиче се значај песничке књиге *Свиња је одличан пливач* (1971) Мирољуба Тодоровића, који се сагледава тројако. Књига је, као изузетно успела, важна за сигнализам и дело Мирољуба Тодоровића, а затим и у рецепцијском смислу, с обзиром на то да избор из његове поезије (2009) и рецентно пољско издање (2020) носе исти наслов. Указано је на дневничку слику свиње и шатровачку поезију и прозу, не би ли се песнички мотив свиње показао комплементарним са сигналистичким стваралаштвом. Коначно, песничкој књизи из 1971. приступљено је компаратистички, те је сигналистичка поезија упоређена са поезијом пољске песникиње Еве Липске. На релацији компарације са поезијом Еве Липске, свиња постаје сигнум човечанства лишеног љубави. Даље поређење између песничке књиге *Свиња је одличан пливач* и поезије пољске песникиње има утемељење у блискостима и разликама када је реч о односу према машинама, надреализму, мотиву очију, деце, концепту времена и личностима Шекспира и Сократа.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: сигнализам; рецепција; мотив свиње; Мирољуб Тодоровић; Ева Липска.

¹ jelena.maricevic@ff.uns.ac.rs

Рад је настао при пројекту *Асїекїи иденїиїейїа* и њихово обликовање у српској књижевности (178005), који се реализује на Филозофском факултету у Новом Саду.

Рад је примљен 14. априла 2021, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 6. јула 2021.

Свиња је одличан њливач (1971) једна је од првих песничких књига Мирољуба Тодоровића, али и првих сигналистичких књига, будући да је почетак његовог стваралаштва обележио сцијентизам, а сигнализам као правац дефинисан је у манифестима из 1968, 1969. и 1970. године. Збирка је, дакле, значајна за конституисање сигналистичке поетике и представља битан помак у односу на ауторове прве радове. Иван Негришорац (1996, стр. 69–70) поводом ове песничке књиге говори о високим дOMETИМА сигналистичке поезије: „Начело 'фоничке, сликовне и смисаоне игре' омогућиће настанак несумњиво најбољих Тодоровићевих текстова, а ти текстови – по много чему баштиници дадаистичког искуства – биће засновани на игри језичких елемената синтагматског и реченичког нивоа“.

Рецензент збирке, која је изазвала бурну критичку рецепцију када се појавила, био је Миодраг Павловић (уп. Тодоровић, 2014, стр. 91), један од тадашњих уредника у угледној издавачкој кући Просвета. Текст рецензије дао је Мирољубу Тодоровићу након десет година од штампања збирке, па на основу њега можемо да закључимо како је, улазећи у финесе, Павловић такође дао високи вредносни суд о књизи, разликујући надреалистички од сигналистичког поступка стварања песме:

„Овај поступак подразумева један аутоматизам, који за разлику од ранијег, надреалистичког псуедаутоматизма, који је био субјективан, и који је заправо значајно, инаугурисао стварање једног новог, одредљивог песничког стила, овај, компјутерски аутоматизам, дакле, доноси нам покушај једног спољњег, објективног аутоматизма. Али на више начина и тај аутоматизам носи трагове субјективности, има своју унутарњу пропорцију очекиваног и неочекиваног, има своју прозодију, и своју типологију, свој вербални хоризонт'. [...] Рукопис књиге *Свиња је одличан њливач*, који сам првобитно предао Просвети, садржао је и циклус песама 'Дефинисани полицајац' настао помоћу специјалне табеле случајних бројева која је, пак, добијена путем компјутерског пермутирања. Касније сам тај циклус, због преобимности збирке, а на предлог другог уредника Стевана Раичковића, изоставио.“ (Тодоровић, 2014, стр. 130)²

Штавише, неколико деценија касније, Мирољуб Тодоровић објавио је избор из своје поезије под насловом *Свиња је одличан њливач и грује њесме* (2009), који се може сматрати посве репрезента-

² Целовита верзија текста рецензије Миодрага Павловића може се прочитати у *Дневнику сићнализма 1979–1983* (Тодоровић, 2012, стр. 564–566).

тивним и кохерентним, будући да су песме биране на основу барем два критеријума – жанровском и вредносном. У односу на издање из 1971. године, у другом издању недостаје песма „Биће знатно скупље“ у циклусу „Свиња је одличан пливач“. Циклус „Хоћу да будем дубањ“ у другом издању је преименован у „Бријем се искључиво силвер жилетима“. Промењен је редослед песама „Хоћу да будем дубањ“, „Зашто ваш пас“ и „Да ли сте потенцијални купац“ и додате су три песме („Бријем се искључиво силвер жилетима“, „Данас за вас“ и „Наш једини пријатељ био је папагај“). Једино је циклус „АБЦ о мирољубу тодоровићу“ остао непромењен. Под окриљем корица новог издања нашле су се песме из „Рецепта за запаљење јетре“, „Хитно свеже рибе“, „Предлажем на Балкану“, „Чорбе од мозга“ и „Пуцња у говно“. Визуелна поезија заступљена је у оба издања, али је у потпуности измењена. У првом издању дата је у виду циклуса од дванаест песама под насловом „Што можеш гласније“, док је издање из 2009. године обогато каснијим и стилски препознатљивим визуелним радовима, који потпуније прате песме и са њима граде потенцијалне смисаоне целине.

Може се рећи да је ово издање битно допринело афирмативној рецепцији сигнализма код нас и једним делом одговорило на захтев за превредновањем богатог и разноврсног опуса Мирољуба Тодоровића. Примери књиге *Свиња је одличан пливач и групе њесме*, уз избор из целокупне поезије *Ловац мајновења* (2015), које је сачинио аутор, могу се назвати посве успешним.

Упечатљив наслов *Свиња је одличан пливач* прати и рецентно пољско издање поезије Мирољуба Тодоровића *Swinia jest najlepszym pływakiem* (2020), које су приредили Јакуб Корнхаузер (Jakub Kornhauser) и Кинга Сјевјор (Kinga Siewior). Ово издање битно доприноси новом таласу рецепције сигнализма у Пољској, након дужег периода, од седамдесетих и осамдесетих година 20. века, уз изузетак да су песме Мирољуба Тодоровића заступљене и у *Анџолоџији српске поезије 20. века* (2008) Гжегожа Латушињског (*Wszystkie chwile są tu i nic być nie przestaje: antologia poezji serbskiej XX wieku; wybór, przekład, wstęp i posłowie Grzegorz Łatuszyński, Warszawa, 2008*).

Песме Мирољуба Тодоровића објављиване су у пољским часописима, заступљене су у антологијама и зборницима, сарађивао је са пољским ствараоцима, у Сигналистичком документационом центру чува радове Анджеја Партума (Andrzej Partum), Павела Петаша (Pawel Petasz), Пјотра Рипсона (Piotr Rypson), Марека

Коњечног (Marek Konieczny), Томаша Шулца (Tomasz Schulz), Пјотра Рогалског (Piotr Rogalski) и о његовој поезији писани су критички текстови и научни радови.³ Критички пријем поменути књиге и потенцијално интересовање авангардолога и слависта за сигнализам, могу у коначници допринети и бољој рецепцији српске књижевности у свету.

Када је реч о наслову књиге, треба најпре констатовати да он отвара неколико важних питања о сигнализму⁴. Најпре се може издвојити дневничка слика о свињи. Мирољубу Тодоровићу су свиње привлачиле пажњу, па се у *Дневницима сиџализма* (1979–1989) могу прочитати најразличитији записи о свињском месу као најмаснијој врсти меса, рецепту за припрему свињетине и податку по којем је просечан седамдесетогодишњи Американац током живота појео 310 свиња (уп. Тодоровић, 2012, стр. 686). У ред таквих занимљивих података спадају и научна истраживања о дејству хране на организам спортиста, при чему су испитивања вршена на свињама, али и на пољу медицине, јер се сматра да је први успешан царски рез обавио свињар Јакоб Нуфер (уп. Тодоровић, 2019, стр. 117), а да су кинески лекари од хрскавице са свињског уха направили нос сељаку коме га је пацов појео (уп. Тодоровић, 2019, стр. 210). Коментарисан је и одломак из романа *Зли дуси Достојевског* (уп. Тодоровић, 2012, стр. 309), у којем нечисте силе нападају чопор свиња, а чак два пута помиње се новинска вест о свињама са острва Токелау, као вештим пливачима:

„На Факаофоу, једном од три атола острвља Токелау, у Јужном мору, живе свиње које пливају и лове рибу. Три стотине тих животиња са атола улазе у море и у плићаку једу веће пужеве, разне мекушце и заиста лове рибу, чак до 15 центиметара дужине. Неке од њих су врло добри пливачи. Нико не зна како и када су те свиње доспеле на Факаофо, али је сигурно да су се временом привикле на храну из мора, јер друге, за њих погодне, на атолу нема.“ (Тодоровић, 2012, стр. 631; Тодоровић, 2019, стр. 221)

³ Мирољуб Тодоровић води педантну библиографију објављених радова и критичких текстова, тако да је могућно успешно испратити токове сигналистичке рецепције. Избор библиографских података према ауторској евиденцији, на основу којих говоримо о рецепцији, наводи се у посебном додатку литературе на крају рада.

⁴ Наслов књиге Мирољуба Тодоровића послужио је као инспиративна поента једног разговора о мотиву свиња у књижевности, који се може послушати на следећем линку: *Bookvalisti*, „Gice u književnosti (od pečenice do repića) // TLB # 17” https://www.youtube.com/watch?v=C-siGEaeVkk_ (приступљено 10. 8. 2020. године).

И мада се дневнички записи односе на период након објављивања књиге *Свиња је одличан пливач*, интересантна су сведочанства о изворишту инспирације и имагинације Мирољуба Тодоровића. Новински исечци или цитати из дневне штампе важан су семантички маркер сигнализма. Не само да су сигналистичке визуелне песме препознатљиве по емблематском „потпису“ који чини колажни оквир од новинских резанаца⁵ већ поступак ређања стихова унеколико подсећа на комбиновање новинских наслова најразличитијих рубрика дневне штампе. Пишући о циклусу „АБЦ о мирољубу тодоровићу“, Иван Негришорац (1996, стр. 69) сачинио је типологију Тодоровићевих ванкњижевних текстова, „преузетих у поетске сврхе“, на које се и може наићи у новинама:

„свака је песма, припадајући кругу ‘технолошке поезије’, сачињена по извесном ванкњижевном текстовном обрасцу. Једном је то рекламни текст, други пут извештај задовољног или незадовољног потрошача, трећи пут упутство за коришћење производа, четврти пут рекламни слоган, затим текст политичке осуде, кратак упитник, рецепт за припремање јела и слично, али песма увек следи основни модел ванкњижевног текста који је преузет у поетске сврхе“.

Свака би песма, према тој аналогiji, могла да се осмотри као сублимат дневне стварности, комбинације наизглед неспојивих слика, које, „повезане“ опкорачењем, урастају једна у другу. Појединачна смисаона јединица (синтагма или реченица) била би синегдоха неког новинског чланка, који се кондензовао у наслов и чији се ток евентуално може испратити из песме у песму. Отуда се књига *Свиња је одличан пливач* може евентуално читати као поема у новинским наставцима.

Мотив свиње важан је и у контексту сигналистичке шатровачке поезије и прозе, јер, не само да је архаичнији облик шатровачког говора код нас био говор свињара и говедара већ се у шатровачкој прози обликују ликови који су носиоци животињских надимака:

„Мика Мунгос, Дејан Кенгур, Жика Змија, Зоки Пирана, Мија Штука, Дуле Пацов, Жика Овца и Мића Свиња. Јасна карактеризација надимком који носи име неке мање или више опасне животиње, сугерише да лик припада *фамилији* неке животињске врсте, а не *йо-*

⁵ Оквир је некада тако устројен да црно-бела новинска слова делују као пиксели на екрану компјутера.

родици карактеристичној за хуманизован свет. Такође, можемо приметити да је град – урбана џунгла и да је начин функционисања у њему врло близак систему борбе за опстанак унутар којег су на челу они који су прилагодљиви и изверзирани“. (Марићевић, 2018, стр. 13)

Дакле, свиња је препознатљив поетички знак – синоним за песме, приче и романе писане на сленгу, али и један од облика карактеризације ликова, који рачуна са поетиком басне, што се антиципира још у књизи *Свиња је одличан њивач: одјој свиња са њри њаса све о садашњици / њолуњешка басна* (Тодоровић, 1971, стр. 27). Зато субјект изговара *њосињађу доксер / њолуњешке или врсиња сланине у овој лудници* (Тодоровић, 1971, стр. 16). Бити *њолуњешка басна* на истој је линији аналогije са доксером полутешке категорије, па тако подтекст басне заправо подразумева борбу са свињском стварношћу. Уколико одустане од борбе, лирски субјект може и сџм постати свиња, оличена синтагмом *врсиња сланине*.

Свињске прерађевине, мотиви јела, тегоба у вези са храном и производи прехрамбене индустрије лајтмотивски су премрежили читаву књигу. Јављају се као *сињочна храна, џијерица са жаром, домаћи извоз јовеђеи и свињскои меса, њперада њолицајаца, дидер за вејењаријанце, људско месо, њкварени желудац са њињом од чварака, суија с кнеглама, кобасице, улујана њавлака, омлеи са шуњим колачима, дело њиво, двадесети милиона хледова у фабрици ѡрађевинскои мањеријала, сексуални ајеињињи, сињцијалињеши са рошињиља уз њојачу клуда јна, балешке џијелице у једној мањорој свињи, свињска њашињеша, њеш деланаца, јешрена њашињеша, њињула са њхињијама од лука, њињански владар на данашњем рошињиљу, њеиријашњоси са оранима за варење, њешка јела и слаињкиши, сињно сецкани мирољуд њодоровић, рецеињи за њохованои мирољуда њодоровића*. Стиче се утисак да су углавном органи власти (шпански владар, ЈНА, полиција, титула) и стомачне тегобе доведени у директну везу са свињским производима (питом од чварака, специјалитетима са роштиља, пихтијама). Такође, може се рећи да је и сам субјект постао јело (*њоховани мирољуд њодоровић*), тј. прехрамбени производ друштва и стварности у којој егзистира. И мада је циклус „АБЦ о мирољуду тодоровићу“ прожет хумором, у овом контексту тај хумор може се именувати црним, јер је свет у коме субјект живи добио обресе глобалне свиње која меље и вари људско месо. Субјект који не пристаје на такав поредак био би попут доксера који удара свом снагом о свињске полутке.

У циклусу „АБЦ о мирољубу тодоровићу“ производ-субјект је уједно поистовећен са машинама, не би ли и из те позиције критички осмотрио стварност: *ускоро ми је мирољуб тодоровић ситио / кући. Инсталирао сам га за минути јер је / било довољно само да га прикључим као / најодличнији решо* (Тодоровић, 1971, стр. 519); *ситиш ситички је доказано да је мирољуб / тодоровић најдрже возило на свећу [...] јединствена аеродинамична линија / која већ њуних дванаест година њркоси њекућој / лићерајури* (Тодоровић, 1971, стр. 52). Иако збирка Свиња је одличан њливач не садржи песме које спадају у сигналистички жанр компјутерске поезије, у песми „Купујте само сигналистичку поезију“ песма је иронично поистовећена са производом који се фабрикује на / најсавременијим уређајима електронским / рачунарима и уз њомоћ компликованих / мајемајичких и грућих ећакћних мећода (Тодоровић, 1971, стр. 48). Проблем дехуманизације присутан је, дакле, кроз анимализацију и аутоматизацију човека (лирског субјекта, песника) и уметности (песме).

Интересантно је да су у поезији савремене пољске песникиње Еве Липске (рођ. 1945) емоције подвргнуте аутоматизму и обележене зависношћу од различитих машина. Неретки мотиви као што су машина за прање посућа, компјутер, екран, процесор, аутомобил, аеродром, мотор маште, мотор патње, нуклеарни реактор, каблови датума, Интернет, доприносе стицању свести о „драми некомуникације у култури вишка комуникационих медија“ (Legeżyńska, веб). То посебно долази до изражаја у песми „Трубадури, утописти“, јер су заљубљени махом физички растављени, али могу да комуницирају путем Интернета: *Изљубљени у изненадном свећу, / зайећљани у Инћернећу, / у мрежи олује и њућовања, / ево њтрубадура ућоћисћа* (Липска, 2018, стр. 234). Зато су они баумановски „раздвојени заједно“ (Legeżyńska, веб).

Када је реч о љубави у Тодоровићевој књизи Свиња је одличан њливач, можемо констатовати да је замењена потрошачким и „сексуалним апетитом“. Нема ни трукне љубавне поезије у овој књизи, па се чини да је песник одлучио да, нечујно негирајући *dolce stil novo*, изгради својеврсни свињски нови сћил као обележје времена које је појело љубав у свим облицима, лепоту и сваку „узвишену“ апстракцију. На трагу оваквих промишљања вреди поменути и поезију савременог песника Петра Матовића (рођ. 1978), о чијој збирци *Из срећне рећудлике* (2017) Бојана Стојановић Пантовић (2017, стр. 323) пише да тематизује љубав која је

„осуђена на пропаст: 'Промени позадину на *webcam*-у / постаје опасно додиривати једноличну површ, / кад би овај екран извајао твој рељеф, / кад овај екран не би био екран, / већ ти' (*'Webcam'*). Лирски јунак посеже за својеврсним миловањем површине, жудњом за линеарношћу, као што су трубадури певали драгој под прозором ишчекујући да угледају њено физичко појављивање“.

Делује да је Матовићева песма у директнијем сагласју са песмом Еве Липске, мада је код пољске песникиње исказ објективизован, док у песми „*Webcam*“ имамо непосредан говор лирског субјекта из „ја“ перспективе. Код Мирољуба Тодоровића стихови се чине аутоматизованим, а глас лирског субјекта је толико формалан и дистанциран од осећања да не може да их види, чак ни посредством техничких помагала. Зато је можда потреба да се свет оспољи оваквом поезијом, гест борбе за испливавањем емоционалне компоненте која је у њему затомљена. Чак је и свеприсутност „мирољуба тодоровића“ као производа у претпоследњем циклусу песама сигнал да је љубав немогућа тамо где је *йрасећи* егоизам блокирао осећања према другом. Уместо људи човек је почео да воли ствари, па је једини могући начин да субјект икако спозна љубав претварање у производ.

Суптилне линије додиром између поезије Еве Липске и Мирољуба Тодоровића тичу се и дефинисања односа између поезије и сигнала. Док Тодоровић креира правац сигнализам, па је сигнал његова основна поетичка јединица, Липска сугестивност песничког говора упоређује са слањем сигнала: „Па, поезија није дужна превише да говори. Довољно је да шаље сигнале. Наравно, не сваком читаоцу. Али, ја и не пишем за сваког читаоца. Ја пишем само за изабране“ (Липска, 2018, стр. 243).

Компарација се наставља на линији надреализма. Било је речи да је Миодраг Павловић указао на фину разлику између надреалистичког и сигналистичког аутоматског писања, пишући о књизи *Свиња је одличан йливач*, мада се може рећи и да многе Тодоровићеве песничке слике делују посве надреално, иако сведоче о одређеном времену. Код Еве Липске „стварност је иронично валоризована због свог надреалног или хиперреалног карактера“, а „знакови пољске стварности осамдесетих (цегер, редови, оштећене ципеле, телефон) били су интегрисани у оквиру сна (4h, лет изнад града), па је тако успостављена релација са Шагаловом сликом света“ (Legeżyńska, веб).

Пољску песникињу више одликује лиричност, а извориште њене песничке имагинације повезано је са сликарством како Марка Шагала, тако и Ђорђа де Кирика, Дирера и Боша. То нimalo не чуди, ако се има у виду да је студирала сликарство, мада се „после студија определила за поезију“ (Рајчић, 2019, стр. 63). За стваралаштво Мирољуба Тодоровића такође је пресудан ликовни моменат, поготово када је реч о визуелним песмама, mail-art радовима, колажима и цртежима на које се може наићи у његовим књигама и дневницима. На његову машту нису можда толико утицали сликари, већ целокупна слика стварности и интимних унутрашњих светова.

Отуда не чуди што је мотив ока толико заступљен у његовом раду. У збирци *Свиња је одличан пливач* свака визуелна песма садржи исечак ока, а у песми „Мирољуб тодоровић није исправан“ помиње се покварено око: *Нејосредно њосле кујовине / усћановио сам да му око није исћравно и да / здої шїоїа мирољуб шїодоровић није ићрецизан [...] шїако сада имам мирољуба шїодоровића / којим не моју да се служим* (Тодоровић, 1971, стр. 52). У песми „Рецепт“ из *Друје збирке сћихова* (1970) Еве Липске јавља се такође мотив очију: *Самоудисћиво / ићреда извршииши њосле доручка. / За доручак је најдоље њо-ишии шољу / млека. / Млеко садржи досћа вићамина А. / Вићамин А шћишии од очних / долесћи. / Очи служе за ићдегање. / Треба ићдегаиши / свеи.* (Липска, 2018, стр. 19) Ако производу „мирољуб тодоровић“ није исправно око, па због тога не може служити потрошачу, његов вид можда је исправан за субјекта Мирољуба Тодоровића. Такође, ако је млеко добро за очи које гледају свет, а самоубиство треба извршити након испијања млека, онда се имплицира да треба обезбедити добар вид за свет који се гледа након смрти. Добар вид субјекта Мирољуба Тодоровића неопходан је након борбе са производом „мирољубом тодоровићем“, као што поглед у *postmortem* стварност следи након што се субјект избори са сопственим животом. У песми „Хоћу колаче“ управо се у контексту потребе да се постане боксер полутешке категорије спомиње *самоудисћиво у корићу за њојење сћоке* (Тодоровић, 1971, стр. 16), што се можда односи на ликвидацију анималног дела субјектове личности. Штавише, и у давању рецепта за похованог „мирољуба тодоровића“ сугерише се аспект убиства, јер ће субјект-јело бити поједен након што буде „послужен“ (Тодоровић, 1971, стр. 59). И код Липске и код Тодоровића ванкњижевна форма рецепта условила је наизглед хладан и дистанциран тон, као да се не ради о смрти. У оба случаја смрт је повезана са храном. У песми пољске

песникиње до самоубиства долази након што лирски субјект буде доручковао, а код српског песника до (само)убиства долази након што субјект буде поједен.

Поезију Еве Липске карактерише сложен однос према времену: „мешовите димензије времена формирају архетипски сценарио људске судбине“ (Legežuńska, веб). У песми „Исповест кепеца“ концепт времена је осликан поређењима обичног човека и кепеца, као и њихових догова: *Мој Бој висок је мейџар и ѿо / али је велики као ваш Бој. // Мој Бој надживеће вашеј / иако мој има краћи ѿуѿи. // Према дујим или крајким нојама Боја / ѿодједнако навијамо часовнике* (Липска, 2018, стр. 20). Дакле, казаљке на сату су две бојје ноге, које показују тачно време. Краћа казаљка (кепец) показује сате, па ће зато „надживети“ казаљку која показује минуте. Без обе казаљке свакако је немогуће рачунати време и у овом светлу поимати Бога. С друге стране, у песми „Ширимо своје мирољуде тодоровиће“ субјект је поистовећен са часовником: *свакој јујира мирољуди ѿодоровићи / ујрежу осам црвених коња у кочију / свако ѿојодне мирољуди ѿодоровићи / ојкуцавају ѿачно време [...] делује / као снажна инјејрациона сила* (Тодоровић, 1971, стр. 60). У обе песме тежи се равноправности. Најпре се из визуре кепеца показује да је и он подједнако човек, учествује у креирању времена и неодвојив је од Бога. Субјект поистовећен са часовником сублимише два пола свог постојања – производни и хумани. Отуда се у диференцирању два гласа лирског субјекта осећа и њихова слепљеност, јер из међусобног укрштања можемо сагледати могућност за досезањем хуманог идентитета: *мирољуд ѿодоровић вас скида са чивилука / облачи и оглази у диоској* (Тодоровић, 1971, стр. 56) и: *ноћас сам засјао у џеју од ѿанјшалона / своја мирољуда ѿодоровића* (Тодоровић, 1971, стр. 60).

Компарација између поезије Еве Липске и Мирољуда Тодоровића може се извести и на основу изражених мотива деце и детињства, те инфантилизоване цивилизације у којој живимо код пољске песникиње и мотива абортуса или побачаја у поезији нашег песника. Због тога је његова песма „Дозволите ми да родим дете“ дубоко потресна и произилази из различитих унутрашњих и спољашњих забрана.

Такође, интересантна је метафоризација Шекспира и Сократа у њиховој поезији. Код Тодоровића се јунак из Шекспирове трагедије доводи у исту раван аналогije са знаком за одузимање и врстом колача: *како да зајамјим знак за одузимање као / врсију колача или личносј из шексјирове / ѿраједије* (Тодоровић, 1971, стр. 30).

Пошто Шекспирови јунаци углавном страдају на крају, знак за одузимање односи се на губитак живота, а то се најпоследње декларише као врста колача или слатка смрт. У другој песми диптиха „Њутнова поморанџа“ јунаци Шекспировог *Хамлеџа* постају производи, на сличан начин као што је песник Тодоровић себе определио у производ: *Неуморан је мојор машије. / На сцени MacHamlet's. / Позоришије дрзе услује. / 'Сироји Јорик'. Глушаминиан сога. / Сведоци историје / из оближње ѝржионице ѝомфрија. / Довиђења Обелијама из конзерванса. / Вејар кига чийсе сѝраха* (Липска, 2018, стр. 112). Трагедија добија обриси ланца ресторана дрзе хране, а јунаци уместо да репрезентују одређене хуманистичке вредности, подложни су конзумирању. На овом примеру може се говорити о тематизовању проблема „постмодерне хомогенизације вредности“, будући да „дела високе европске културе губе своје симболичко сидриште, мешајући се са поп културом“ (Legežujska, веб).

Конечно, Сократ се код Тодоровића јавља у контексту промишљања о провокативном одевању на плажи: *секси мога као одбрана / сокрайова ѝо сунчаном јаграну* (Тодоровић, 1971, стр. 34), док је код Липске један од аспеката људског постојања: *'Ми ујраво ѝо сѝојимо'. / Лежимо у белом оињу / корисѝећи резервну љубав [...]. Ценѝрифуѝира се хор ѝене. [...] На висини смо Сокрайа. / Проѝичемо кроз Ахмайову* (Липска, 2018, стр. 115). Поред имплицирања етичке компоненте у обе песме, запажа се Сократов удео у пејзажном обликовању цивилизацијске свести. У сигналистичкој песми Сократ је постављен у саоднос са морем, а у песми „Њутнова поморанџа. Порекло“ делује да је планина, док је Ахматова земља кроз коју протиче река човечанства.

*

Свиња је одличан ѝливач (1971) Мирољуба Тодоровића је, свакако, једна од најважнијих његових књига како за српску књижевност тако и шире. Обележила је и два нова таласа рецепције сигнала код нас (2009) и у Пољској (2020). Мотив свиње у поезији Мирољуба Тодоровића постаје сагледивији и у контексту дневничких записа, али и шатровачке поезије и прозе. У збирци се манифестује на различитим нивоима значења, а посебно у светлу критичког промишљања стварности. Свиња је метафора за савремене процесе дехуманизације, који човека воде ка анимализацији и аутоматизацији. Конечно, на релацији компарације са поезијом Еве Липске, свиња постаје сигнум човечанства лишеног

љубави. Даље поређење између песничке књиге *Свиња је одличан њивач* и поезије пољске песникиње има утемељење у блискости-ма и разликама када је реч о односу према машинама, надреализму, мотиву очију, деце, концепту времена и личностима Шекспира и Сократа.

- ИЗВОРИ
- Липска, Е. (2018). *Центрифуирајућа нага*. Избор, превод и поговор: Бисерка Рајчић. Бања Лука: Кућа поезије.
- Липска, Е. (2019). *Љубав у ошћенем сјању*. Прев. Бисерка Рајчић. Београд: Трећи трг.
- Тодоровић, М. (1971). *Свиња је одличан њивач*. Београд: Просвета.
- Тодоровић, М. (2009). *Свиња је одличан њивач и грује њесме*. Београд: Тардис.
- Тодоровић, М. (2012). *Дневник сијализма 1979–1983*. Београд: Тардис.
- Тодоровић, М. (2014). *Neto propheta in patria*. Београд: Everest Media.
- Тодоровић, М. (2015). *Ловац мајновења*. Београд: Everest Media.
- Тодоровић, М. (2019). *Дневник сијализма 1984–1989*. Београд: Everest Media.
- Todorović, M. (2020). *Świnia jest najlepszym pływakiem*. W tłumaczeniu Kingi Siewior i Jakuba Kornhausera. Kraków: Biuro Literackie.

- ЛИТЕРАТУРА
- Legeżyńska, A. Ewa Lipska. *Polska poezja współczesna*. Przewodnik encyklopedyczny. Преузето са: <http://przewodnikpoetycki.amu.edu.pl/encyklopedia/ewa-lipska/>
- Марићевић, Ј. (2018). Шатро приче о животињама. *Злајна прега*, 195/196, 13–15.
- Негришорац, И. (1996). *Летимација за бескућнике*. Српска неовангардна поезија: њојички њенњињи и разлике. Нови Сад: Културни центар Новог Сада.
- Стојановић Пантовић, Б. (2017). Без анестезије. *Летимације српске*, 193, (500, 3), 320–324.

- АУДИОВИЗУ- ЕЛНИ МЕ- ДИЈИ
- Bookvalisti (2019, 28. децембар) *Gice u književnosti (od rečenice do repića)* // TLB # 17 [Видео запис] Преузето са: <https://www.youtube.com/watch?v=C-siGEaeVkk>

ДОДАТАК

СИГНАЛИСТИЧКА СРПСКО-ПОЉСКА САРАДЊА

У фонду „Неовангарда – документација Мирољуба Тодоровића“ који је Библиотека Матице српске откупила 1992. године налазе се бројне публикације (часописи, књиге, изложбени каталози) пољских неоавангардиста.

Miroljub Todorović „Gdy będę reprezentantem Anglii w pilce nożnej“, „Gwiazdgorod“, „Nepogoda“, *Literatura na świecie*, nr. 3 (11) 1972, 57–59.

Miroljub Todorović, „Listopad“, *Głos Stoczniewca*, rok XXIII, nr. 45 (1238), Gdańsk, Gdynia, Szczecin 1972.

Jan Chwalczyk, *Kontrapunkt*, Wrocław, 1972. („Mesečev znak“, „Signalist communication“ и „Communication – Being – Thought“)

Miroljub Todorović (гестуелна песма), *Litery*, Gdańsk, rok XII nr. 1 (133, 1973) и песма Болеслава Фаца (Bolesław Fac) посвећена њему.

Zbigniew Bieńkowski „Awangardomania“, *Poezja*, nr. 3 1973, 52–54, уз неколико визуелних песама и непотписаним „Ајнштаном“.

Miroljub Todorović, „O poezji sygnalistycznej“ (уз визуелну поезију), *Litery*, Gdańsk, rok XII, nr. 5 (137), 1973, 22–23.

Miroljub Todorović, (две песме у преводу Јулијана Корнхаузера), *Novy wiraz*, rok V, marzec 1976.

Miroljub Todorović, „Wiersz wizualny“, *Literatura na świecie*, nr. 9 (65), 1976, 360.

Miroljub Todorović, „Tylko ja wileguję sił dość długo“, у: Julian Kornhauser, *Zasadnicze trudności*, Warszawa, 1979, 56.

Miroljub Todorović, (вербална и визуелна поезија; на корицама књиге је конкретна песма „Трчим неуморан, трчим мртав“ из збирке *Наравно млеко ѓламен ѓчела*), у: Julian Kornhauser, *Tragarze zdań (Antologia młodej poezji serbskiej)*, Wydawnictwo literackie, Kraków – Wrocław, 1983.

У антологији *Konkretna, vizuelna i signalistička poezija*, у часопису *Дело*, бр. 3, 1975. Мирољуб Тодоровић објавио је радове Стањислава Дрожджа (Stanisław Drożdż), Јарослава Козловског (Jarosław Kozłowski) и Наталије Лах Лахович (Natalia Lach Lachowicz).

У антологији *Mail Art – Mail Poetry*, *Дело*, бр. 2, 1980. објављен је Павел Петаш (Paweł Petasz).

- Danuta Ćirlić Straszynska, „Wiersze z maszyny“, *Poezja*, nr. 2, luty 1971, 100–101.
- Danuta Ćirlić Straszynska, „Sygnalizm na cenzurowanym“, *Literatura na świecie*, nr. 3, 1972, 185–186.
- Marek Jaworski, „Poezja jako plastyka“, *Literatura na świecie*, nr. 9 (65) 1976, 359–363.
- Irena Kraszek-Muszyńska, „Wyobraźnio na pomoc!“, *Literatura na świecie*, nr. 9 (65) 1976, 401–403.
- Julian Kornhauser, *Sygnalizm propozycja serbskiej poezji eksperymentalnej* (хабилитација), Kraków, 1981.
- Julian Kornhauser, „Sygnalistyczna poezja Miroljuba Todorovicia“, у: *Wspólny język*, Katowice, 1983, 171–243.
- Јулијан Корнхаузер, „Визуелна поезија“, *Градина*, бр. 8, 1980, 121–126.
- Jan Wierzbicki, „Književnost danas – 1980“, *Dometi*, Rijeka, br. 6, 1980.
- Јулијан Корнхаузер, „Стилистички приступ сигналистичкој поезији“, прев. Бисерка Рајчић, *Лейоџис Маџице српске*, јануар 1981, 77–95.
- Данута Ђирлић Страшињска, „Сигнализам на испиту“, *Кораџи*, бр. 1/ 2, 1982, 103–104.
- Збигњев Бјењковски (Zbigniew Bienkowski), „Носталгија за авангардом“, *Кораџи*, 1/ 2, 1982, 104–106.
- Ирена Крачек Мушињска (Irena Kraszek Muszyńska), „Машто, у помоћ!“, *Кораџи*, 1/ 2, 1982, str. 106–107.
- Јулијан Корнхаузер, „Од сцијентизма до сигнализма“, *Књижевна кришка*, бр. 2, 1984, 53–58.
- Јулијан Корнхаузер, „Сцијентизам“, у зборнику: *Сијнализам аванјардни сиваралачки њокреј*, Културни центар Београда, Београд 1984, 82–93.
- Јулијан Корнхаузер, „Сленг (шатровачка поезија)“, *Ток*, бр. 13–14, 1985/1986, 23–25.
- Јулијан Корнхаузер, „Развој европске авангарде након II светског рата“, *Сџремљења*, бр. 4 (јул-август), 1986, 95–105.
- Julijan Kornhauzer, „Komputerska poezija“, *Polja*, broj 363–364, мај-јуни, 1989.
- Јулијан Корнхаузер, „Неки облици сигнализма“, *Савременик*, бр. 1–2–3, 1990, 285–296.
- Јулијан Корнхаузер, „Феноменолошка поезија“, *Провинција*, бр. 56–57, 1990, 110–115.

Julijan Kornhauzer, *Signalizam srpska neoavangarda*, prev. Biserka Rajčić, Prosveta, Niš, 1998.

Јулијан Корнхаузер, „Неокласицизам у сигнализму“, *Савременик*, бр. 181–182–183, 2010, 91–104.

JELENA Đ. MARIĆEVIĆ BALAC

UNIVERSITY OF NOVI SAD
FACULTY OF PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF SERBIAN LITERATURE

SUMMARY

THE COLLECTION *SVINJA JE ODLIČAN PLIVAČ* (1971) BY MIRO LJUB TODOROVIĆ IN THE LIGHT OF SERBO-POLISH CONNECTIONS

The introductory part of the paper highlights the threefold importance of Miroljub Todorović's poetry collection *Svinja je odličan plivač* [A Pig Is an Excellent Swimmer] (1971). The success of the book is important for Signalism and the work of Miroljub Todorović, as well as literary reception since a selection of his poetry (2009) and a recent Polish edition (2020) bear the same title. We refer to the image of the pig as in a diary and the poetry and prose in *Šatrovački argot*, so as to portray the poetic pig motif as complementary with the works of Signalism. Ultimately, we approach the 1971 poetry collection in a comparatist manner, comparing the poetry of Signalism to the poetry of the Polish poetess Ewa Lipska. In relation to being compared to the poetry of Ewa Lipska, the pig becomes a signum of a mankind deprived of love. Further comparison between the poetry book *Svinja je odličan plivač* and the poetry of the Polish poetess is founded on the similarities and differences in terms of their respective relationship towards machines, surrealism, the eyes motif, children, the concept of time, and the figures of Shakespeare and Socrates.

KEYWORDS: Signalism; reception; the pig motif; Miroljub Todorović; Ewa Lipska.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом Creative Commons

Ауторство-Некомерцијално Међународна 4.0 (CC BY-NC 4.0 |

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial International 4.0 licence (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).